

وطن دوست انقلابي راه روشن ڪندڙ مشعل

ماھوار ڪاپري

فيبروري 2009 ع

جيني
مارڪس
جو
درد ڪٿا
تي مشتمل
خط

”اسان تي
نه پنهنجو
پاڻ تي
رحم ڪريو“

محترم رسول بخش
پليجي جي ڪراچي
اي پي سي ۾ تقرير

اوباما
کي به
شل اصل ڳالهه
سمجهه ۾ اچي!

سورن اسان سان ننڍي ٿي نينهن ڪيو

جينر مارڪس/ ترجمو: زاهد شيخ

آخري موڙي وڃي ڪجهه چاندي بچي هئي. اها به مون فرينڪفرت (شهر) وڃي گروي رکي ڇڏي ۽ مون پنهنجو فرنيچر ڪولون ۾ وڪڻي ڇڏيون. ڇاڪاڻ جو مون کي ڊپ ٿيو ته جي ائين نه ڪيم ته قرض عيوض مون کان منهنجا ذاتي گرم ڪپڙا ۽ ٻيون سنهيون ٿلهيون شيون به ڪسجي ويندا. انقلاب تي حملي جي شروعات واري ڏکڻي دور ۾ منهنجو مڙس پئرس ويو هن جي پويان مان به پنهنجي تن ٻارن سان گڏ پئرس ويو. هن پئرس ۾ اڃا پير مس ڪوڙيا ته کيس اتان نيڪالي ڏني وئي. ايتري تائين جو مون کي ۽ ٻارن کي به اتي وڌيڪ رهڻ جي اجازت ڏيڻ کان انڪار ڪيو ويو. مان وري سمنڊ رستي هن جي پويان آيس. هڪ مهيني کان پوءِ اسان جو چوٿون ٻار ڄائو.

هتي (لنڊن ۾) ٿي ٻار هجڻ ۽ چوٿون ٻار ڄڻ جي معنيٰ ڇا آهي؟ اهو سمجهڻ لاءِ توکي لنڊن ۽ هتان جي حالتن کي سمجهڻو پوندو رڳو اڪيلي هڪڙي مهيني جو ڪرايو ڏيڻ اسان کي 42 ٽيلر ڏيڻا پيا. اسان انهيءَ صورتحال کي انهيءَ رقم سان منهن ڏنو جيڪا اسان کي ملي هئي پر اسان جا اهي ٿورڙا وسيلو ان وقت ختم ٿي ويا. جڏهن رويو ڇپجي ويو معاهدي جي ابتڙ اسان کي پئسا ڪونه ڏنا ويا ۽ پوءِ به فقط ٿورڙين ٿورڙين قسطن ۾ مليا. تنهن ڪري هتي اسان جي حالت ڏاڍي ڏکي هئي. مان توهان کي هن زندگيءَ جي رڳو هڪڙي ڏينهن جو احوال بلڪل ائين جيئن اهو گذريو تئين ٻڌايان ٿي ۽ توهان کي معلوم ٿيندو ته شايد ڪي ورلي پناهگير اهڙا هوندا جيڪي اهڙي صورتحال مان لنگهيا هجن.

هتي ٻارن کي ڪير پيئارڻ واريون دايون ڏاڍيون مهانگيون آهن تنهنڪري ڇاتيءَ ۽ پنيءَ ۾ لاڳيتي سخت سور هجڻ باوجود مون پنهنجي ٻار کي پنهنجو ڪير پيئارڻ جو فيصلو ڪيو پر منهنجو غريٻو ملائڪ جهڙو معصوم ٻچڙو ايڏي گهڻي ڳڻتيءَ ۽ خاموش ڏک وڃان ڪير ڏائيندو هو جو سندس حال سدائين هيٺا هوندا هئا ۽ رات ڏينهن عذاب ۾ گهاريڻدو هو جڏهن کان هي دنيا ۾ آيو آهي تڏهن کان هڪڙي به

نموني پاند پڪيڙي ڪنهن کان خيرات ڪونه گهرندو البتہ کيس ان توقع جو حق ضرور آهي ته سندس دوست خاص ڪري ڪولون شهر وارا دوست سندس اخبار ”رويو“ جي سلسلي ۾ دل جان سان سندس مدد ڪندا. هو اهڙي تعاون جي اميد انهن سڀني مان به رکي سگهيو ٿي جن کي خبر آهي ته اخبار ”تيورانيسڪي زيتونگ“ لاءِ هن ڪيڏيون قربانيون ڏيئي ڇڏيون آهن، پر ان جي بدران لاپرواهيءَ ۽ بد انتظامي جي ڪري سڄو ڪاروبار مڪمل طور تباهه ٿي ويو ڪا خبر ڪانه ٿي پوي ته هن تباهيءَ ۾ سڀني کان وڌيڪ هٿ ڪنهن جو آهي آيا ڪتاب وڪرو ڪندڙ طرفان اڃائي دير ڪرڻ جو يا بزنس مئنيجر جو يا ڪولون وارن واقف ڪارن جو يا جمهوريت پسند برادريءَ جي رويي جو.

هتي منهنجي مڙس کي سرمايه دار طبقي جي زندگيءَ جي خسيس پرڀاشين ڌري گهٽ اهڙو وڪوڙي ڇڏيو آهي جو هن کي ان روزاني بلڪه گهڙيءَ گهڙيءَ جي هٿ وٺڻ ۾ پاڻ کي آبي ۾ رکڻ لاءِ پنهنجي سموري قوت پنهنجي سموري پرسڪون صاف ۽ مانيشي خود اعتماد صرف ڪرڻي پئجي وڃي ٿي.

پيارا ويڊيميشر توهان کي ته خبر آهي ته هن اخبار لاءِ منهنجي مڙس ڪيڏيون قربانيون ڏنيون آهن. اخبار تي قرض جا ڪوٽ چڙهي ويا هئا جن لاءِ پڄاڻو اسان جي مان وارن جمهوريت پسندن کان ٿئي ها، پر هنن منهنجي مڙس کي هيٺاهيون مٿاهيون ٻڌائي کيس وڃ ۾ آندو ۽ هن هزارن جي رقم سيڙائي، اخبار جي مالڪي ڪڻي. اخبار جي سياسي آبرو ۽ ڪولون جي واقفڪارن جي شهري عزت بچائڻ لاءِ هن سڄي ذميوار پڻ تي ڪڻي. هن پنهنجي ڇپائيءَ واري پريس ۽ پنهنجي سموري آمدني قربان ڪري ڇڏيون. ايتري قدر جو وڃڻ کان اڳ ڪرايي تي ورتل نئين جاءِ جو ڪرايو ۽ ايڊيٽرن جون رهيل پگهارون وغيره ڏيڻ لاءِ هن 300 ٽيلر رقم جو قرض ڪيو ۽ (پوءِ) هن کي (اخبار مان) زوري ڪڍي ڇڏيو ويو توکي خبر آهي ته اسان پنهنجي لاءِ ڪجهه به نه رکيو مون وٽ

(جديد دور جي پورهيت انقلابي) ابي ڪارل مارڪس 5 مئي 1818ع ۾ جنم ورتو. جڏهن سنڌ ۾ ميرن جي حڪومت هئي. اپريل 1841ع ۾ هن فلسفي ۾ بي. ايڇ. ڊي ڪئي. ٻئي سال 24 نومبر 1842ع ۾ هن جي ملاقات پنهنجي زندگيءَ جي انقلابي ساٿي اينجلس سان ٿي. ٽي سال 19 جون 1843ع ۾ هن جي شادي هڪ امير زادي جيني ويسٽ فالن سان ٿي. سنڌ تي ان سال ٿي انگريزن جو راج قائم ٿيو. ان کان پوءِ ڪيترا سال هي ٻئي زال مڙس فرانس، هالينڊ ۽ ٻين يورپي ملڪن ۾ جلاوطن ۽ سخت مصيبتن جو شڪار رهيا. نيٺ 14 آگسٽ 1849ع تي هو ٻئي پئرس کان لنڊن آيا ۽ هميشه لاءِ هتي رهي پيا. ان وچ ۾ مارڪس جي خاندان جي زندگيءَ جو حال ڪهڙو هو، تنهن جي خبر مارڪس جي زال جينيءَ جي هيٺين خط مان پوندي، جيڪو هن پنهنجي خاندان جي انقلابي دوست جوزف ويڊيميشر (مارڪس فلسفي جو پرچار ڪندڙ جرمن فوجي آفيسر ۽ انجنيئر جيڪو سرڪاري ثمر سبب جرمني ڇڏي آمريڪا وڃي رهيو) کي 1850ع ۾ لکيو هو. هي خط Portable Marx نالي سان شايع ٿيل ڪتاب مان ترجمو ڪيو ويو آهي (ز.ش)

پيارا جناب ويڊيميشر

حالتون مون کي قلم ڪڍڻ لاءِ مجبور ٿيون ڪن. مهرباني ڪري رويو (اخبار) منجهان جيترا به پئسا توهان کي مليا هجن يا ملن سي جيترو جلدي ٿي سگهي اوترو جلدي اسان ڏانهن موڪليو. اسان کي انهن جي تمام گهڻي گهرج آهي. مون کي يقين آهي ته ڪو به ماڻهو اسان تي اهو الزام نه هڻي سگهندو ته ڪو اسان سالن کان جيڪي قربانيون ڏيندا پيا اچون انهن کي اسان اڃائي اهميت پيا ڏيون يا ان باري ۾ ڪو اڃايو وڌاءُ پيا ڪريون. اسان جن حالتن ۾ زندگي گذاريون پيا تن بابت ماڻهن کي ڌري گهٽ ڪجهه به ڪونه ٻڌايو ويو آهي. منهنجو مڙس اهڙن معاملن ۾ ڏاڍو حساس آهي. هو وٽس جيڪي به هجي سو آخري پائيءَ تائين قربان ڪري ڇڏيندو پر نام نهاد ”عظيم ماڻهن“ وانگر ”جمهوريت

شجي رات سمهي نند ڪونه ڪئي اٿائين. سڄي رات ۾ وڌ ۾ وڌ به يا تي ڪلاڪ مس نند ڪري سگهندو آهي. ڪجهه ڏينهن کان زبردست مروڙن به اچي ورتو اٿس، هر وقت زور زور سان ڦٽڪندو رهي ٿو ۽ سدائين چڻ موت جي در تي بيٺو هوندو آهي. سور جي ڪري کير ايڏي سختيءَ سان چڪي پيٽائين، جو منهنجي چاتي چلجي پئي، کل ڦاٽي پئي ۽ اڪثر ڪري کير بدران رت وهي اچي سندس ڏڪندڙ ننڍڙي وات ۾ پوندو هو هڪڙي ڏينهن مان اهڙي حالت ۾ هن سان ويٺي هيس ته اسان جي گهر جي مالڪيائي اچي نڪتي. اسان سياري ۾ هن کي 250 ٽيلرن کان وڌيڪ رقم ڏيئي ڇڏي هئي ۽ ساڻس اهو معاهدو ڪيو هو ته آئنده اسان پئسا هن کي نه پر هن جي مالڪ کي ڏينداسين، جنهن وٽ هن خلاف ڪورٽ جي بيلف جو وارنٽ هو. هن ان معاهدي جي پيچڪري ڪندي اسان کان 5 پاڻونڊ مساوا جا گهريا، جيڪي اڃا هن جا اسان مٿان رهيل هئا. جيئن ته اسان وٽ ان وقت پئسا ڪونه هئا. (نات جو خط گهڻو دير سان آيو) (نوت: نات مارڪس جو جرمن مهاجر دوست جيڪو سخت مالي ڏکيائي مهل مارڪس جي مدد ڪندو هو) ڪورٽ جا به بيلف آيا ۽ اچي منهنجيون باقي بچيل ٿورڙيون شيون جهڙوڪ بسترا، اندران پائڻ جا ۽ ٻيا ڪپڙا، وغيره ٽپڙ ضبط ڪري کسي ورتائون. ايتري تائين جو منهنجي ننڍڙي مسڪين ٻار جو پينگهو ۽ منهنجي ڏيئرن کان رانديڪا به کسي ورتائون جن جي ڪري هو بيهي ٻاڪارڻ لڳيون. انهن اسان کي ڏمڪي ڏني ته ٻن ڪلاڪن اندر سمورو سامان ڍوڻي ڪئي وينداسين. تڏهن ان حالت ۾ مونکي پنهنجن ٻارن ۽ ڏڪندڙ چاتيءَ سان فرش جي اگهاڙي پٽ تي سمهڻو پوي ها. اسان جو دوست اسڪرام (جرمنيءَ مان پناهگير ٿي انگلينڊ ۾ وينل جرمن انقلابي جيڪو مارڪس خاندان جو دوست ۽ ڪميونسٽ ليگ جو ميمبر هو) اسان لاءِ مدد وٺڻ واسطي ٽڪڙو ٽڪڙو شهر روانو ٿي ويو هو هڪڙي ڪراڻي جي گهوڙي گاڏيءَ ۾ چڙهيو پر گاڏيءَ جا گهوڙا بتال ٿي وئي پڳا. هي گاڏيءَ مان اچلجي ٻاهر پٽ تي ڪري پيو ۽ رت ڳاڙيندو گهر واپس آيو. جتي مون پنهنجي سيءَ ۾ ڏڪندڙ مسڪين ٻارن سان گڏ ويٺي اوچنگارون ڏيئي رنو.

اسان کي ٻئي ڏينهن تي گهر خالي ڪرڻو هو. اهو ڏينهن تمام ٿڌو مينهو ٻڌي ۽ وارو ۽ بيزار ڪندڙ هو. منهنجي مڙس اسان جي رهائش لاءِ ٻي مساوي جاءِ جي ڳولها ڪئي. جڏهن هن جاين جي مالڪن کي چئن ٻارن جو ٻڌايو ٿي ته ڪنهن به جاءِ جي مالڪ اسان کي مساوي تي گهر ڪونه ڏنو. آخرڪار هڪڙي دوست اسان جي مدد ڪئي. اسان پنهنجو ڪرايو ڏنو ۽ مون ٽڙ ٽڪڙ ۾ پنهنجا بسترا وڪڻي، دوائن واري، بسڪيٽن واري، ڪاسائيءَ ۽ کير واري کي سندن رهيل قرضن جا پئسا ڏنا. انهن قرض گهرندڙن اسان کان پنهنجو سامان قرض ۾ ڪسجڻ واري خبر ٻڌڻ کان پوءِ خبردار ٿي، پنهنجا بل کڻي، اوچتو اچي مون کي گهيڙي ورتو هو جيڪي بسترا اسان وڪرو ڪيا هئا، اهي اسان گهر مان ڪڍيا ۽ هڪ گاڏيءَ تي رکياسون، پر پوءِ ڇا ٿيو؟ اهو سج لهڻ کان چڱو پوءِ جو وقت هو. اسان انگريزي قانون جي پيچڪڙي ڪئي هئي! (جو سج لهڻ کان پوءِ پنهنجا ٽپڙ ڪڍيا هئاسون) مالڪ ٻن سپاهين سان گڏ ڏوڪيندو آيو، ڇي، ٿي سگهي ٿو ته انهيءَ سامان ۾ ڪي شيون منهنجيون هجن ۽ توهان اهي شيون چوري ڪري ملڪ کان ٻاهر کڻي وڃڻ چاهيندا هجو پنجن منٽن کان به ٿوري وقت اندر اسان جي گهر جي چيلسي پاڙي جا به يا تي سو داداگير اسان جي در جي آسپاس چڪر هڻڻ لڳا. بسترا وري اندر آندا ويا ۽ اسان اهي بسترا خريدارن کي ٻئي ڏينهن سج اڀرڻ کان اڳ تائين نه ڏئي سگهياسين. جڏهن اسان پنهنجيون سموريون شيون وڪرو ڪيون تڏهن ان حالت ۾ آياسين جو انهن سمورن پئسن مان پنهنجو پاڻي پاڻي جو قرض لاهي ورتوسين. مان پنهنجن ننڍڙن پيارن سان ليسٽر اسڪوائر پاڙي جرمن هوٽل جي ٻن ننڍڙن ڪمرن ۾ اچي رهيس. هاڻي اسين اتي ئي رهيل آهيون. اتي هڪڙي هفتي جي مساوي ساڍا پنج پاڻونڊ عيوض اسان جو انسانن وارو آڌر پاءُ ڪيو ويو.

پيارا دوست مون کي معاف ڪجانءِ جو اسان جي هتي واري زندگيءَ جي هڪڙي اڪيلي ڏينهن جو ذڪر اڏو ڏگهو ۽ پٽڙ وارو ڪيو اٿم. مونکي خبر آهي ته اها نامناسب ڳالهه آهي، پر اڄوڪي شام جو منهنجي دل ايتري ڀريل آهي جو چلڪڻ لاءِ آتي آهي ۽ لازم ٿي پيو آهي ته ائون گهٽ ۾ گهٽ هڪ ڀيرو اها چلڪائي پنهنجن پرائڻ، بهترين ۽

سچن دوستن مان ڪنهن هڪڙي اڳيان پيش ڪري وجهان. ائين نه سوچجانءِ ته انهن خسيس پريشانين مون کي ڪو جرڳائي وڌو آهي. ائون رڳو اها ڳالهه چڱي طرح ڄاڻان ٿي ته اسان جي جدوجهد ڪا به ٿي جڳ جهان کان الڳ (Isolated) جدوجهد ناهي. مون کي اها به خبر آهي ته خاص ڪري ائون ڪن چونڊيلن خوش ۽ پسند پيل ماڻهن منجهان آهيان ڇو ته پنهنجو پيارو مڙس، منهنجي زندگيءَ جو سهارو اڃا منهنجي پرياسي ۾ آهي. جيڪا شيءِ منهنجي روح کي سچ پچ اذيت ڏئي ٿي ۽ منهنجي دل کي رت ڳاڙائي ٿي، سا اها آهي ته هو (مارڪس) انهن خسيس شين جي ڪري ايڏو پوڳي ٿو سندس ايتري ٿورڙي مدد به ڪري سگهجي ٿي ۽ هن ماڻهو (مارڪس) جنهن شوق ۽ خوشيءَ سان ٻين الاهي ماڻهن جي مدد ڪئي آهي سو پاڻ ايڏو لاچار ۽ اڪيلو ٿيو ويو آهي.

پر پيارا جناب ويڊيمير مٿان ائين سوچين ته ڪو اسان ڪنهن کان ڪجهه گهرون ٿا. جيڪڏهن اسان کي ڪٿان ڪا مدد ملي ٿي ته منهنجو مڙس اڃا ان حالت ۾ آهي جو اهو پنهنجي هڙ مان اهو بار لاهي سگهي. ڳالهه رڳو ايتري آهي ته جن ماڻهن کي منهنجي مڙس پنهنجا خيال پنهنجي حوصله افزائي ۽ پنهنجو سهڪار ڏنو تن مان هو ايتري توقع رکي سگهيو ٿي ته هو ڪاروبار ۾ وڌيڪ گرمجوشي ڏيکارين ها ۽ رويو اخبار جو واسطي وڌيڪ ساٿ ڏين ها. مان همت ۽ فخر سان اها دعويٰ ڪريان ٿي ته اهو ايترو ٿورڙو حق هن جو هو پر منهنجو مڙس ٻئي خيال جو آهي، هن ڪڏهن به ايتري تائين جو تمام گهڻو ڊيجاريندڙ گهڙين ۾ به آئندي مان پنهنجو اعتماد نه وڃايو آهي ۽ ڪڏهن به پنهنجو حوصلو نه هاريو آهي. هو جڏهن مونکي خوش ۽ اسان جي ٻارن کي پنهنجي پياري ماءُ جي پراسان ڪيڏندو ڪڏندو ڏسندو آهي تڏهن سندس دل خوش ٿي ويندي آهي. پيارا جناب ويڊيمير هن کي خبر ڪانهي ته مون ڪو توهان کي پنهنجي حالتن بابت ايڏو تفصيل سان خط لکيو آهي تنهنڪري ائون توهان کي چوان ٿي ساڻس هن خط جو ذڪر نه ڪجو هن کي رڳو اها خبر آهي ته مون هن طرفان توهان کي چيو آهي ته توهان جيترو جلدي ڪري سگهو اوترو جلدي اسان جا پئسا اوڳاڙي اسان ڏانهن موڪليو.